

Vannmangel i Bangladesh: Samarbeid og konflikter i grenseoverskridende vassdrag

Av Åshild Kolås

Åshild Kolås er forsker ved Institutt for Fredsforskning (PRIO).

Artikkelen er basert på et innlegg på Verdens Vanndag 19. mars 2013.

Introduksjon

Verdens Vanndag ble markert med et seminar om 'Kampen om Vannet – Samarbeid eller konflikt?' hos CIENS i Oslo tirsdag 19. mars 2013. På seminaret ble det blant annet presentert resultater fra forskningsprosjektet 'Water Scarcity in Bangladesh: Dynamics of Conflict and Cooperation', et tre-årig prosjekt finansiert av den norske ambasadens i Dhaka. Prosjektet er nå avsluttet og har kommet ut med en rapport med tittelen 'Water Scarcity in Bangladesh. Transboundary Rivers, Conflict and Cooperation' (PRIO 2013). Studien er gjort av PRIO i samarbeid med forskere ved NIVA så vel som fra Bangladesh. Feltarbeid i Bangladesh ble utført av et forskerteam fra universitetet i Dhaka. Studien kombinerte kvantitative og kvalitative metoder, og så på tilgjengeligheten av elvevann og eventuelle endringer i vannstand i tre elver i Bangladesh (i de sørvestlige, nordlige og nordøstlige deler av landet). De tre elvene det var fokus på var Ganges (som blir kalt Padma i Bangladesh), Teesta og Kushiara. Som en del av feltarbeidet, intervjuet vi et bredt spekter av interessenter ('stakeholders') i forvaltningen av elvevann i områdene rundt de tre elvene. Vi intervjuet også eksperter og viktige nasjonale aktører i vannforvaltningen i hovedstaden Dhaka. Målgrupper for studien var forskere, organisasjoner (sivilt samfunn), politikere og myndigheter

ansvarlig for vannforvaltning i Bangladesh og nabolandene (spesielt India). Målet var å bidra til debatt om muligheter for internasjonalt samarbeid om elvevann, gjerne multilateralt samarbeid med vassdrags-perspektiv og fokus på integrasjon.

Bangladesh: Vanntilførsel fra 57 internasjonale elver

Bangladesh er et land der irrigasjonsjordbruk står for størstedelen av matproduksjonen, og hvor elver er den viktigste vannkilden. Bangladesh får store deler av sin vanntilførsel fra 57 internasjonale elver, med en beregnet vannføring på inntil 1.5 million cusecs. Disse elvene danner verdens nest største vassdrag, Ganges – Brahmaputra – Meghna (GBM). Størstedelen av nedbøren fra den sørasiatiske monsunen (ca. 90 prosent) havner i GBM-bassenget, og ca. 80 prosent av årsnedbøren i Bangladesh kommer i løpet av de fire månedene fra juni til september. Mange forbinder Bangladesh med flom, men vannmangel i tørketiden er et økende problem i noen deler av landet, spesielt i Rajshahi, i det vestlige Bangladesh. De årlige flommene har dessuten mange positive sider. Flomvannet fører med seg silt som gjødsler jorda, og bidrar også til å øke grunnvannsbeholdningen. I noen deler av Bangladesh synker grunnvannet stadig dypere, samtidig med økende problemer med mangel på elvevann i tørketiden. I det store deltaet i det sørlige Bangladesh forstyrres balansen mellom ferskvann og saltvann, delvis på grunn av lavere vannføring i

noen av elvene som munner ut i den vestlige delen av deltaet. Spesielt i det vestlige Bangladesh er det iverksatt store prosjekter for brønngraving. Problemet er at brønnvann vanskelig kan erstatte ellevann i jordbruket. Utstrakt strømmangel gjør det både vanskelig og dyrt å basere seg på brønnvann. Brønnvann med høyt arsenikkinnhold er også et økende problem, antagelig forbundet med at brønnene må borres stadig dypere etter hvert som grunnvannet synker.

India i nøkkelrolle

I Rajshahi er det mange som gir Indias demning av Ganges-elva ved Farakka-demningen (Farakka Barrage) skylden for vannmangelen i tørketiden. Statsminister Sheikh Hasina og hennes parti Awami League har gode forbindelser med India og satser på regional integrering, men får kritikk av opposisjonspolitikeren Begum Khaleda Zia og hennes partifeller i nasjonalistpartiet BNP. Zia har gjort mangel på ellevann til en nasjonal politisk sak. Den interne politikken og politiseringen av vannmangelen er en av grunnene til at det er vanskelig å utvikle et tettere transnasjonalt eller regionalt samarbeid om vannforvaltning. I tillegg er det liten forståelse for vannmangelproblematikken i New Delhi. Tvert imot planlegger man der å føre vann fra Brahmaputra-elva i kanaler for å tilføre mer vann til Ganges-elva, som et tiltak for å motvirke den økende vannmangelen i Ganges. Bangladesh og India har en avtale om deling av vann fra Ganges (Ganges Water Treaty), men slik denne avtalen er formulert er det i bunn og grunn opp til India hvorvidt det blir vann til overs til Bangladesh i tørketiden. Myndighetene i Bangladesh har arbeidet for å få i stand enda en bilateral avtale med India, denne gang om deling av vann fra elva Teesta. Myndighetene i delstaten Vest-Bengal har imidlertid motsatt seg denne avtalen, ettersom delstatsmyndighetene ikke selv ser noen fordeler av en slik avtale. I det nordlige Bangladesh demonstreres det mot en planlagt demning som skal bygges i den indiske delstaten Manipur. Demonstrantene hevder at Tipaimukhdammen kommer til å føre til reduksjon i vannføringen i elva Kushiara.

Indus Waters Treaty bare første skritt

I rapporten beskriver vi ikke bare resultater av vår egen studie, men tar også for oss den historiske bakgrunnen for dagens samarbeid og konflikter om forvaltning av transnasjonale elver i regionen. I Sør-Asia er det bilaterale avtaler som regulerer fordelingen av ellevann, og disse avtalene er fremforhandlet med sikte på å ivareta nasjonale interesser. Avtalen om vanddeling mellom India og Pakistan (Indus Waters Treaty) har overlevd tre kriger, og mange forskere ser på denne avtalen som et eksempel på vellykket transnasjonalt samarbeid om vannforvaltning. Allikevel er det et veldig langt steg fra bilaterale avtaler om vannfordeling som de eksisterende avtalene mellom India og Pakistan, og India og Bangladesh, til en multilateral integrert samarbeidsmekanisme for vannforvaltning med vassdragsperspektiv. I rapporten har vi derfor beskrevet tre eksempler på slike multilaterale samarbeidsmekanismer, Nile Basin Initiative, Mekong River Commission og South Asia Water Initiative (SAWI).

Anbefaler samarbeidsmekanismer for vannforvaltning

Rapporten konkluderer med å gi noen anbefalinger med sikte på utvikling av multilaterale samarbeidsmekanismer for vannforvaltning i Sør Asia:

1. Eksperter fra land som deler vassdrag bør samarbeide om å gjennomgå eksisterende rutiner for innsamling av data om vann, og strategier for deling av informasjon. De bør også definere felles informasjonsbehov og utvikle felles overvåkingsprogrammer og evalueringsrutiner med henblikk på å harmonisere og øke deling av informasjon.
2. Myndigheter bør etablere prosedyrer for informasjonsdeling og strategier for bedre kommunikasjon med det sivile samfunn og befolkningen i områder som er berørt av tiltak for vannforvaltning. Brukerorganisasjoner og det sivile samfunn bør bli invitert med på konsultasjoner og som medlemmer av samarbeidsorganer for interessenter for å

- fostre lokalt eierskap av vannforvaltnings-tiltak.
3. Styresmakter i Sør-Asia bør enes om krav til utbyggere av infrastruktur i vannsektoren slik at sosiale og miljømessige konsekvenser må utredes i alle berørte lokalsamfunn, uavhengig av landegrenser. Relevante aktører i begge (eller alle) potensielt berørte land bør i felleskap (og med konsensus) komme frem til grensene for konsekvensutredninger.
 4. Med tanke på økende miljøutfordringer, befolkningsvekst og vannbehov i både India og Bangladesh bør myndighetene i de to landene starte en dialog for å oppdatere Ganges Water Treaty. Som et ledd i prosessen bør myndighetene også foreta en evaluering av India–Bangladesh Joint River Commission og dens rolle som en mekanisme for internasjonalt vannsamarbeid, og i felleskap identifisere muligheter for forbedring.
 5. Multilaterale mekanismer som South Asia Water Initiative (SAWI) bør bidra til internasjonal utveksling av erfaringer og informasjon om integrert vannforvaltning blant interessenter i felles vassdrag, og støtte flerparts dialoger og konsultasjonsprosesser med bred deltagelse. Regionale organisasjoner bør spille en mer aktiv rolle i fremming av samarbeidsmekanismer basert på prinsipper for integrert forvaltning der hele vassdrag er inkludert.